

IN MEMORIAM ПРОФЕСОРУ ДР МИХАИЛУ КОНСТАНТИНОВИЋУ

Пала ми је у део тужна дужност да се у име Правног факултета и бројних нараштаја његових студената опростим од професора Михаила Константиновића, једног од најугледнијих и најпоштованијих професора Правног факултета, у његовој већ дугој историји.

Рођен 1897. у Чачку, Михаило Константиновић је прешао албанску голготу и дипломирао права у Француској, где је и докторирао. Касније је постао доцент на Правном факултету у Суботици, а затим ванредни и 1935. године редовни професор Грађанског права на Правном факултету у Београду. Те године је почео предавања из Облигационог права на трећој години студија.

Имао сам част да те, 1935. године слушам његова заиста сјајна предавања која су остављала дубок утисак на све нас ондашње студенте, као и на његове касније студенте све до одласка у пензију.

Његов рад на Факултету није прекинут пензијом него се наставио још неколико година, а додир с Факултетом није прекидао све до своје смрти.

Проф. Константиновић је почео свој научни рад изванредном докторском тезом из римског права, што му је омогућило да дубоко проучи тај темељ целокупног данашњег права, маколико оно у великој мери одступало од тог узора. Специјализовао се у приватном праву, које је широко проучавао на упоредној основи. Био свестран и дубок познавалац и других правних грана, као социологије, историје, филозофије и других дисциплина које омогућују дубљи и шири поглед на право.

Сви радови проф. Константиновића показују то његово велико познавање широких области људског духа, ванредну

брижљивост у раду, ретко танано анализирање и најтежих проблема и оригиналност решења. Али, проф. Константиновић је имао и развијено осећање за лепо, за језички савршен израз, што данас, кад се ова особина тако ретко среће, треба нарочито подвући. Он је увек изнова тежио савршеном продубљивању проблема и савршеном изразу. Та страст за савршенством, што је схватао као дужност, узрок је што није дао још више радова, који ће још дуго бити узор савршенства у својој врсти.

У успомени својих студената, проф. Константиновић ће остати као велики наставник, предавач, говорник. Он је говорио одмерено, јасно, занимљиво, с оном отменошћу и елеганцијом која се обично приписује французима и која је тако ретка у нашој средини. Проф. Константиновић је био умерен, одмерен, разложен, отмен, љубазан, савршеног понашања, што је произлазило из његовог поштовања људске личности, из његове хуманости. Било је право уживање слушати га како говори и гледати га како поступа.

Посебно треба истаћи његов однос према студентима, истовремено као равноправнима и онима којима треба помоћи. То се нарочито видело на испитима. Проф. Константиновић је увек био љубазан и на неосетан и благ начин помагао студенту да каже оно што стварно зна.

Као највећи допринос проф. Константиновића нашој правној науци и нашем позитивном праву свакако ће остати његов кодификаторски рад, један од најсложенијих радова које један правник може да обави. Од Хамурабија преко Јустинијана и његових кодификатора, до Наполеона и нашег Валтазара Богшића, кодификатори улазе у историју као они који полажу камене темељце значајних вековних грађевина које обликују животе нација.

Проф. Константиновић је свим својим великим знањем, савесношћу и одушевљењем приступио једном од најсложенијих задатака које је имало да реши наше социјалистичко право — изградњи законика о облигацијама, темеља приватног права. Годинама је он стрпљиво и упорно радио и успео да стваралачки повеже наслеђе вековима израђиваног система облигација с решењима које траже нове потребе савременог социјалистичког и самоуправног друштва, додајући уз то савршен законодавни језик, сажет, јасан, садржајан и, не на последњем месту, — књижевно леп.

Под скромним насловом „Скица за законик“, његово дело је објављено и десила се ретка појава: као такав, тај предлог за законик, та скица, почела се примењивати као прави законик и тако вршити своју функцију од неоцењиве вред-

ности у нашем новом праву. И то је трајало све док, уз извесне додатке, та Скица није и формално постала наш данашњи Законик о облигационим односима, којим се с правом поносимо као великим законодавним делом, а које ће у историји остати везано за име проф. Константиновића.

С проф. Константиновићем одлази значајан научник, несравњив професор, велики кодификатор, племенит човек широког духа, свестраног знања, дубоке хуманости. Наш Правни факултет, наша правна наука, наше друштво, ми, његови ученици и колеге, остајемо с утолико већим болом и жалошћу. Али знамо да се природном закону неумитне смрти немоћан човек ипак може одупрети својим делом, како је то учинио и проф. Константиновић.

Радомир Лукић

Поштована породицо Константиновић, колегинице и колеге, радници Правног факултета у Београду,

Тежак је био животни пут нашег драгог професора и великог учитеља више десетина генерација правника широм Југославије. Од родног Чачка, предано радећи и школујући се, као осамнаестогодишњак савлађује Голготу преко завејаних албанских планина, надахнут патриотизмом и љубављу за своју напаћену и опустошену земљу. Као што је прота Матија Ненадовић у својим „Мемоарима“ говорио, а те речи се у пуној мери односе на нашег драгог професора: „Бурна времена новије српске прошлости била су тесно скопчана са мојим животом; и као што су она променљива била, тако је и мој живот био променљив.”

Крајем ратног вихора опредељује се за право и правне науке. У том постиже изузетне резултате и у својој двадесетшестој години живота брани запажену докторску дисертацију на Универзитету у Лиону. То је био почетак успеха бриљантног правника који се са подједнаким жаром бавио и правном праксом и правном теоријом. Ова особеност зналачког повезивања праксе и теорије ће све више украшавати мозаик научног и животног дела нашег великог професора, правника и правног мислиоца. Овом приликом указаћемо само на два значајна доприноса професора Михаила Константиновића.

Предратни правни мозаик у области облигационог права наставио је своје деловање, и после стварања заједничке државе, но истина, у ублаженом виду и у току наше социјалистичке изградње. Изједначавање правних решења и попуњавање прав-

них празнина вршило се парцијалним прописима и стваралачком судском праксом. Сигурно, овакав метод остваривања правне сигурности у области облигационих односа није могао бити трајније решење. Међутим, настанком заједничке државе морало се хитно поставити и питање нове јединствене кодификације у области имовинских односа. Шта узети за ослонац и основу при раду на новој кодификацији? Било је једно од основних питања о којима се водила дискусија. Професор М. Константиновић, тада врло млад професор права, узео је значајно учешће у расправи о „овом новом југословенском грађанском законикџ“. Он је са изванредним правним аргументима критиковао настојање већине тада утицајних правника да се за основу новог законика узме Аустријски грађански законик. У свом делу: „Југословенски грађански законик“ (објављеном у „Правном зборнику“, Подгорица, 1933. године), пошто је изнео мане Аустријског грађанског законика, професор М. Константиновић закључује: „Са свим својим манама Аустријски грађански законик је добар за Аустрију, у то нема сумње, и то није у противуречности са оним што смо мало час рекли о његовој унутрашњој вредности. Јер, право једне заједнице не састоји се ни из далека искључито из текстова законика. Текстови су само подлога за судско тумачење, које их далеко превазилази. Тако се и у Аустрији у току више од једног столећа развијала судска пракса која је, према захтевима стварности и потребама живота, неке текстове Законика оставила без практичног дејства, док је другима, раније скоро непримећеним текстовима, дала ванредно велики значај.”

Истичући потребу доношења Законика који би одговарао нашем друштву и био створен за потребе наших народа, професор М. Константиновић закључује: „Усвајање аустријског грађанског права представља национално-политички једну погрешку. Југославија треба да има југословенски законик, створен према потребама Југословена.” Пошто су многи у то време истицали да би усвајање Аустријског грађанског законика као основе за нови југословенски законик било врло корисно и због обимне праксе судова која је настала у току стодвадесетогодишњег постојања тога законика. У вези са тим мишљењима професор М. Константиновић је изнео један значајан став: „Судска пракса вреди ако се формира постепено и у смислу назора и потреба наше средине. Ма колико била интересантна, туђа судска пракса не сме бити пророчанство за нас. Иначе, страна пракса и литература, ако се иде за њиховим подражавањем, изазивају стерилност код имитатора, уместо да му помогну.” Професор М. Константиновић је у расправама које су се тада водиле имао у виду потребу релативно брзог доношења грађанског

законика, јер је било прошло више од десет година од почетка рада на преради Аустријског грађанског законика као основе за нови југословенски грађански законик, а таква основа није била још израђена. Имајући у виду што скорије доношење законика, био је за то да се нађе једно прикладо решење које неће захтевати много времена. У том смислу он износи своје мишљење и предлог: „Ако одбацимо Аустријски грађански законик то не значи да за основ нашег будућег грађанског законика треба да усвојимо неки други страни грађански законик. То не значи, такође, да треба да приступимо изради потпуно новог и оригиналног законика.” Затим предлаже решење овога значајног питања. Као изврсни познавалац дела Валтазара Богишића, а пошто је претходно дао основне карактеристике Богишићевог Општег имовинског законика, професор М. Константиновић закључује: „Из целе ове дискусије излази да би за основ нашег будућег грађанског законика требало узети Црногорски имовински законик. Само тако могли бисмо у скорој будућности имати законик који би задовољавао све услове доброг законика: одговарао би нашем народу и био у сваком погледу на достојној висини.”

Идуће године, 1934. објављена је Предоснова југословенског грађанског законика. Ова Предоснова је била верзија новелираног Аустријског грађанског законика. Истина, верзија је била нешто мало прилагођена нашим потребама. Међутим, гледано у целини и даље је то био један неадекватан нацрт законика који није одговарао нашим потребама. Стицајем прилика Предоснова није постала законик и требало је да прође 44 године да се дође до јединственог облигационог закона.

Идеје тада истакнуте биле су звезда водиља у каснијим делима и научном раду професора М. Константиновића. Ове идеје су дошле до пуног изражаја у свима познатој: „Скици за законик о облигацијама и уговорима”, која је послужила за основу при изради новог Закона о облигационим односима од 1978. године.

Други огромни допринос нашој друштвеној заједници, а који је последица зналачког повезивања праксе и правне теорије је остварен у оснивању, изградњи и делатности Спољнотрговинске арбитраже при Привредној комори Југославије у Београду. Професор М. Константиновић је тридесетпет година свога плоднога рада уткао у Спољнотрговинску арбитражу у Београду. Од оснивања Спољнотрговинске арбитраже 1947. године, па до последњих дана живота, као њен дугогодишњи председник, а последњих осам година и као члан председништва утицао је и одлучујући допринео да она израсте у угледну установу и у земљи и у свету. Захваљујући напору, угледу и стваралачком

доприносу професора М. Константиновића Спољнотрговинска арбитража при Привредној комори Југославије у Београду постала је једна од двадесетак најпознатијих привредно-трговинских арбитража у свету. Тежак је био пут да се ово постигне. У то време, пре тридесетак година, било је извесних замерки да се наше судство, руководећи се новим принципима, недовољно сналази у спољнотрговинским односима и у решавању спорова који настају из тих односа. Један од задатака Спољнотрговинске арбитраже био је и да отклони те замерке. Само под зналачким руковођењем од стране једне такве личности какав је био професор М. Константиновић било је могуће афирмисати рад арбитраже у светским размерама и заузети достојно место у међународној трговинској арбитражној пракси и арбитражном праву. Професор М. Константиновић је знао да делатност арбитраже усмери у више праваца. Тако, делатност Спољнотрговинске арбитраже у Београду, од њеног оснивања па до данас, се састојала не само у решавању спорова између наших организација удруженог рада и иностраних привредних субјеката, већ и у сталној помоћи нашим организацијама удруженог рада које су водиле спорове или долазиле у неспоразуме пред арбитражама, судовима или другим органима у иностранству, као и у давању правних савета и мишљења у вези са евентуалним споровима. Професор Константиновић је често истицао: „Арбитража не треба да се граби за надлежност, већ да се спор или неспоразум реши. А када настане спор не постоји наше и страном предузеће, већ само тужилац и туженик.” Велики део своје активности Спољнотрговинска арбитража је усмерила на савете и мишљења како да се избегне настајање неког спора и набе одговарајуће решење без вођења поступка. Овај рад на помоћи и превенцији је био од изузетног значаја за нашу привреду и друштвену заједницу у целини. По свом значају он се у целини може упоредити са непосредним решавањем насталих спорова од стране Спољнотрговинске арбитраже. Тако, ретко прође дан а да се две-три организације удруженог рада не обраће Спољнотрговинској арбитражи у вези одређених сложених питања из области спољнотрговинског пословања и могућих правних решења настале ситуације. Спољнотрговинска арбитража, тако усмерена од стране професора М. Константиновића, је увек излазила у сусрет и, према своме најбољем знању и умењу, давала одговарајуће савете и правна мишљења. Оваква делатност је у многоме допринела афирмацији Спољнотрговинске арбитраже и подизању њеног угледа код наших привредника. На томе је посебно инсистирао наш драги професор и председник.

Спољнотрговинска арбитража при Привредној комори Југославије, под руководством професора М. Константиновића је развила плодну сарадњу и врло пријатељске односе са свим познатијим трговинским арбитражама широм света. На међународним скуповима и конгресима међународних трговинских арбитража учешће и излагање професора М. Константиновића побуђивало је велико интересовање код свих делегата без обзира на земљу коју су представљали или на друштвено-политичко уређење земље из које су потицали. Страни правници су високо ценили мишљење и став професора М. Константиновића и сматрали га врхунским ауторитетом арбитражног права. У том смислу је наша Спољнотрговинска арбитража и давала одговарајућу помоћ и допринос развоју арбитража у другим земљама. Тако, на пример, пре неколико година, извесни привредни и научни кругови у суседној Републици Грчкој су изјавили да желе да се користе искуствима из рада наше арбитраже поводом покренуте иницијативе у Грчкој за образовање сталне спољнотрговинске арбитраже, која до пре две године у Грчкој није постојала. Наша Спољнотрговинска арбитража у складу са духом сарадње који је развијао професор М. Константиновић је помогла својим саветима, давањем на увид правилника о арбитражи и осталих нормативних аката, арбитражне праксе и сл., образовању и делатности спољнотрговинске арбитраже у суседној и пријатељској Грчкој.

Велико је научно и животно дело професора Михаила Константиновића. Осећајући велики губитак и бол, поносни смо што смо га имали. Трајан је његов допринос Правном факултету у Београду, нашој правничкој мисли и науци, правној науци уопште и читавој нашој друштвеној заједници. Генерације правника и наших радних људи широм земље трајно ће задржати светао лик изузетне личности, моралне вредности, великог професора и дивног човека. Наша срца су пуна захвалности за све што је наш велики професор и учитељ дао нашем друштву и свима нама појединцима — његовим ученицима. Физички одлазак ма колико болан није оставио празнину у нашим осећањима, јер су мисли и дела нашег драгог професора остала са нама и она ће и нас и будуће нараштаје подстицати на нове подухвате и прегалаштва.

Слава професору Михаилу Константиновићу!

Проф. др Радомир Буровић

Драги професоре,

Посебно сам почаствован што ми је стављено у задатак да се у име Савеза правника и правосудних органа СР Србије опростим од Тебе, поштованог професора, врсног научника, заљубљеника у правну науку, којој си верно, одано и доследно служио скоро 6 деценија, креирајући при томе и наше законодавство и чини ми се, као нико други, остављајући иза себе једну плејаду правника и научника на које си, само на Теби својствен начин, преносио не само научна, него и богата животна искуства.

Исто тако желим да се у име нас деце и потомака носиоца Албанске споменице опростим од Тебе као патриоте, родољуба, вечитог и неустрашивог слободара, једног од скоро последњих преосталих бораца, дечака и омладинаца, који су преживели Албанску голготу.

У ствари, поштовани професоре Константиновићу — Твој животни и радни век скоро да се поклапа са овим XX веком. Ти си не само сведок, него и активни учесник тих бурних и историјских догађаја, посебно везаних за судбину нашег народа.

У крвавом империјалистичком I светском рату, као ђак учествујеш у ослободилачкој борби српског народа и повлачиш се преко Албаније. Захваљујући братској помоћи савезничке Француске, која прихвата неуништиве цветове српске омладине, у Лиону завршаваш 1916. гимназију. Међутим, Твој слободарски дух, не дозвољава Ти да мирно студираш, већ Те као добровољца одводи поново у ратну неизвесност Западног савезничког фронта. Тек по завршетку рата, завршаваш студије и докторираш у Лиону, у 26 години.

Пред тим чињеницама, човеку остаје само да констатује са дивљењем и поштовањем: Михаило Константиновић у рату неустрашиви ратник, у миру неуништиви и неуморни радник.

Из скромности, те дивне особине, која краси само великане и вредности, о себи ниси ни говорио, ни писао, док позвани, из њима познатих разлога, у том смислу нису се много трудили.

Међутим, историјске чињенице су неумољиве као на пример и између осталог: Твоје иступање 25. III 1941. године из коалиционе владе Цветковић-Мачек, у којој си био министар, у знак протеста због потписивања пакта са фашистичком Немач-

ком је акт храбрости и поштења, достојан дубоког поштовања и искреног признања.

Уопште узето, драги и поштовани професоре, Твој радни век од скоро 7 деценија као човека и борца, правника и научника био је у служби свог народа, те између бројних добијених признања, чини ми се да је најадекватније Орден заслуга за народ са златним венцем.

Опраштајући се са Тобом, у овом тренутку бола и туге, умирујуће делују речи великог Његоша, које одговарају Теби и Твом делу:

„Благо оном ко довјека живи, има се зашта и родити”.

И зато: неизмерно хвала и вечна Ти слава!

Чедомир Милошевић

Напустио нас је изненада један од великана наше правне мисли. Одлази из наше средине један од најбољих цивилиста наше земље, наш уважени и вољени учитељ, професор Михаило Константиновић.

Умро је не дочекавши да напуни 85 година. Рођен је 10. марта 1897. године у Чачку, где је учио основну школу и гимназију. Као гимназијалац прешао је са српском војском снеговите албанске планине и срећно се нашао у Француској. Ту, у Лиону, матурира 1916. године. Студира и дипломира на Правном факултету у Лиону, где и докторира, 1923. године, са тезом *le „Periculum Rei Venditae” en Droit Romain classique*: Током првог светског рата учествовао је као добровољац у француској војсци на западном фронту.

По повратку у земљу убрзо је постао, 1923. године, доцент Правног факултета у Суботици. Као ванредни професор прелази на Правни факултет у Београду, 1934. године, где, 1936. године, постаје редовни професор. Био је министар без портфеља и министар правде у Влади Цветковић-Мачек (1939—1941), али је у знак протеста због потписивања пакта са фашистичком Немачком поднео оставку. После априлског слома 1941. године емигрирао је у иностранство, одакле се враћа у земљу после ослобођења и поново ради на Правном факултету у Београду, до пензионисања 1969. године. Више од двадесет година био је шеф Катедре за грађанско право са Међународним приватним

правом, први и дугогодишњи главни уредник „Анала Правног факултета у Београду“, неколико пута декан Правног факултета у Београду.

Био је члан Југословенске академије знаности и умјетности. Добитник је Седмојулске награде, 1969. године, и других награда и признања, међу којима и Албанске споменице и Ордена заслуга за народ са златним венцем.

Професор Константиновић је био изузетна личност у нашем друштву, а посебно у нашој правној науци и педагошкој пракси. Смирен, сталожен, промишљен, отменог духа, био је увек човек напредних идеја и стремљења у друштвеној пракси и правној науци. То се види из његовог целокупног рада, од сарадње, у периоду између два рата, у напредним грађанским часописима, до његовог занимања за нове идеје и струјања у друштвеним наукама, посебно у социологији и социологији права. Спадао је не само у изванредне познаваоце у области права, већ и у изванредне познаваоце обичаја нашег народног живота, нашег села и обичајног права наших народа.

Научни опус професора Константиновића, од прве веће расправе, његове докторске дисертације, до данас, обухвата велики број научних и стручних радова из области римског, породичног, грађанског и привредног права. Сваки од њих појединачно и сви скупа представљају значајан допринос нашој правној науци и пример су изванредне правничке анализе, стила и језика. У њима се најчешће расправљају кључни проблеми права и, како је више пута речено, представљају мала ремек дела правничке прозе. Између више објављених радова посебно се истичу: *Брачно право* (1938), у коме се изражавају напредне тежње за преображајем брачног права у старој Југославији, које остварује радом на доношењу Основног закона о браку, *Облигационо право* (1952), у коме је на једноставан и јасан начин изложено савремено облигационо право, и посебно, *Облигације и уговори*, скица за нацрт закона о облигацијама и уговорима (1969). Ово је његово не само најобимније већ и најбоље дело. Правном факултету у Београду припала је част да издајући ову књигу учини доступним свој, пре свега југословенској јавности изванредне научне резултате једног од својих најугледнијих чланова. Ова „Скица“ за законик, како је скромно назвао аутор, обухвата не само облигације класичног грађанскоправног домена, имовинске односе грађана у промету, већ и послове привредног права. То је зборник изражен у преко хиљаду чланова, подељен на два дела: *облигације*, у коме говори о настанку, дејству и престанку обвеза, и *уговоре*, који је посвећен појединим уговорима. Ова књига је резултат вишегодишњег рада и представља високи домет наше правне мисли.

Иако формалноправно није представљала законски текст, решења садржана у овој књизи користили су правници у свакодневној пракси све до доношења Закона о облигационим односима. Ова Скица за нацрт закона о облигацијама и уговорима била је највећим делом основ за израду Закона о облигационим односима. Иако редактори овог Закона нису преузели сва решења и сва правила садржана у њој, прихватили су их највећим делом, али, што је битније, прихватили су правну, законодавну технику којом је рађена Скица и тамо где су унели нова правила, усклађујући законска правила са Уставом СФРЈ од 1974. и Законом о удруженом раду, настојали су да задрже начин конструисања правила, језик и стил. У изради Скице професор Константиновић се држао два основна принципа: 1) у једном ставу може бити само једна реченица и 2) нигде нема упућивања на други члан или пропис. С друге стране, аутор се држао принципа да треба водити рачуна о потребама праксе да законска решења могу бити дуже времена употребљива. Због тога је поред текстова који садрже сасвим прецизна решења, низ одредаба обликовано је у виду правних стандарда, гпшких директива које омогућавају судији да услед променљивих потреба живота сам оцењује које значење и домашај треба дати тако обликованој одредби. Треба нарочито истаћи језик и стил којим је писан овај зборник. Има кодификација, као што је, на пример, Немачки грађански законик, које су писали стручњаци за правнике стручњаке, али често неразумљиве за лаике, међутим, овај зборник је попут Богишићевог Општег имовинског законика за Црну Гору, писан једноставно и јасно, уз крајње економисање речима, али разумљиво сваком човеку. Најсложенија питања изложена су без употребе непотребних стручних израза, а ипак прецизно и јасно.

Професор Константиновић није био само изванредан научник већ и изврстан педагог, који је своје знање зналачки преносио на своје ученике. Доласком на Правни факултет у Београду отпочео је да ствара своју „школу”, засновану на проучавању и обради судске праксе применом савремене правне науке. Овај и овакав рад одмах је привукао велики број младих правника. До посебног изражаја овакав рад дошао је у послератном периоду, посебно на последипломским студијама и тзв. курсевима за докторат. Из ове „школе” израсла је велика група младих цивилиста. Многи наставници овог Факултета могу да се похвале да су ђаци професора Константиновића. Његова предавања била су пример за угледање. Била су увек одлично припремљена. Одмерен, академски начин излагања, уз поштовање туђег мишљења, васпитно је деловао на слушаоце. Отуда је за све било посебно уживање да учествују на семинарима које је

водио професор Константиновић. Отуда га и највећи број његових ђака оправдано сматра својим великим учитељем.

Огроман допринос професора Константиновића је у области изградње нашег правног система. Руководио је радом многих законодавних комисија за израду нацрта уставних и других законских текстова. Саставио је нацрте више закона из области породичног права (Основни закон о браку од 1946, Основни закон о односима родитеља и деце од 1947, Основни закон о старатељству од 1947, Закон о усвојењу од 1947) и грађанског права (Закон о наслеђивању од 1955, Закон о застарелости потраживања од 1953. и несумњиво најважнији из ове области Скицу за нацрт закона о облигацијама и уговорима, о којој је било речи). Неки од ових нацрта прихваћени су скоро без примедби у законодавним телима (на пример, Закон о застарелости потраживања прихваћен је само са једном примедбом). Оно што одликује ове законе и ставља их у ред најбољих законских текстова у нас њихова је усклађеност са нашим друштвено-политичким потребама, њихова прогресивност, с једне стране, и изванредна правнотехничка решења и јасност прописа које је изразио не само одличан познавалац права, већ и језика и стила, с друге стране.

Треба истаћи и видан допринос професора Константиновића у раду Спољнотрговинске арбитраже.

Био је од Ослобођења па до свог одласка у пензију шеф Катедре за грађанско право са Међународним приватним правом и руководио радом семинара ове велике Катедре, по броју научних дисциплина које обједињује. Његов ауторитет, његово опхођење са колегама, његово заузимање да се сви послови Катедре и Факултета обаве на најбољи начин били су увек пример домаћинског понашања.

Један од оснивача факултетског часописа „Анали Правног факултета у Београду”, био је његов први уредник и својим вишегодишњим радом поставио је основе и ударио посебан печат овом часопису, једном од најугледнијих из области правних и других друштвених наука. Његови савети били су драгоцено упутство свим сарадницима, јер су дати промишљено, бираним речима, с тежњом да се, ако треба, рад исправи, допуни, али да се не повреди личност сарадника.

Био је надасве отмен дух. Одличан познавалац и поштовалац народних обичаја и народног духа, у свакој прилици умео је да своја казивања илустрuje неком анегдотом или народном изреком. Неке од ових постале су веома познате међу његовим сарадницима и ученицима. И дуго ће се понављати.

Физички нас оставља несумњиво најбољи међу нама, човек који је дао велики људски, научни и педагошки допринос нашем социјалистичком друштву. Али његова мисао, његов научни и педагошки рад вршиће и даље трајан утицај на све нас, на нашу школу, на нашу правну науку.

Нека је вечна слава и хвала професору Михаилу Константиновићу.